

Jelena ISAK KRES

»MILANSKI PAPIRUS« – VELIKO ODKRITJE NOVIH HELENISTIČNIH VERZOV

Izvleček

Nedavna objava novo odkritih besedil pesmi, za katere je zelo verjetno, da so delo helenističnega epigramatika Pozejdipa iz Pele, predstavlja največji doprinos h korpusu grške literature v zadnjem času. Glede na količino nove poezije in na njen pomen za razumevanje literarnega obdobja je to vsekakor najpomembnejše odkritje v zadnjih desetletjih, ki se lahko primerja s papiriloškimi najdbami Bakhilida, Menandra in Sapfo. Poleg tega najdba velja tudi za najzgodnejši primerek estetsko oblikovane zbirke grške poezije.

Abstract

“The Milan Papyrus” – Seminal Discovery of New Hellenistic Verses
The publication of some newly discovered poems, probably to be attributed to the Hellenistic epigrammatist Posidippus of Pella, is the most significant recent contribution to the corpus of Greek literature. The sheer amount of the poetry and the light which it sheds on our understanding of the literary period makes it the most important discovery in decades, comparable to the papyrus discoveries of Bacchylides, Menander, and Sappho. Moreover, the text is considered to be the earliest collection of Greek poetry organised on aesthetic principles.

1. Odkritje

Leta 2001 je filološko javnost presenetilo odkritje novih verzov iz helenističnega obdobja. Zgodba pa se začne že nekoliko prej, v letu 1992, ko je bila iz neke egipčanske grobnice ukradena mumija. Truplo, ki je prej več kot dva tisoč let nemoteno počivalo v njej, je bilo ovito v nekakšen kartonasto papirnat material, ki je vseboval tanke plasti papira. Egipčani so namreč mumificirana trupla zavijali v platnene ali papirusne trakove. Tako je lahko marsikateri popisan papirusni zvitek, potem ko je bil zavržen, opravljal še svoje zadnje poslanstvo. In prav tovrstnemu poslanstvu se imamo zahvaliti, da se je kot veliko odkritje v današnjem času pojavil slovit »milanski papirus«, ohranjen v izredno dobrem stanju. V grobnico namreč ni bil položen z namenom, da bi služil kot berilo v posmrtnem življenju, ampak kot ovoj za truplo neke v drugem stoletju pr.n.št. pokopane osebe. Kje natančno je bila mumija

izkopana in po kateri poti je njen ovoj prišel v roke svojega sedanjega lastnika, ostaja neznanka. Znano je samo to, da je bil nekako prinešen v Evropo in da se je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja pojavil na trgu s starinami, kjer ga je za milansko univerzo kupila italijanska banka.

Omenjen mumijin omot je bil izredno lep: pobarvan rdeče, belo in modro, ter okrašen z dekoracijami in krilatimi levi, kar je bil tudi glavni razlog, da je sploh postal plen tatov. Vendar se plenilci, ki so ga odnesli in ga nato prodali na trgu s starinami, še zdaleč niso zavedali, kako dragocen je ta v resnici. Tudi takrat, ko so ga pred štirinajstimi leti za milijon ameriških dolarjev kupili predstavniki milanske univerze, še nihče ni vedel, da se v njegovih papirusnih plasteh skriva do tega časa modernemu občinstvu še neznana antična poezija. Takoj pa, ko so začeli prevajati verze teh besedil, so med njimi prepoznali dva epigrama pesnika Pozejdipa iz Pele, ki so ju oba ohranili tudi bizantinski učenjaki (AB¹ 15 = GP² 20, AB 65 = GP 18). Papirus sam sicer ne vsebuje nobene direktne navedbe o avtorstvu, saj se začetek in konec zvitka nista ohranila. Vendar ker so po mnenju mnogih tudi že prej znane Pozejdipove pesmi napisane v podobnem stilu in ker v novo odkriti zbirki ni nikakršnih uredniških zaznamkov, ki bi navajali, da so v njej zbrana dela več avtorjev oziroma da kasneje pride do spremembe avtorstva, je bila kmalu postavljena domneva, da vse pesmi skupaj pripadajo istemu pesniku. Tudi večina poznavalcev, ki so celo desetletje po tem preučevali novo odkrite verze, je bila mnjenja, da je njihov avtor Pozejdip.³ Vse do tedaj je bilo od njega znanih samo nekaj več kot dvajset pesmi. A tudi če avtor ni Pozejdip, nam te pesmi ponujajo nov vpogled v kulturo 3. st. pr.n.št. In zato je hitro postalo jasno, da mumijin ovoj s seboj prinaša pomembno odkritje novih verzov helenističnega časa. Objava teh pesmi predstavlja največji doprinos h korpusu grške literature v zadnjem času.⁴

Glede na količino nove poezije in na njen pomen za razumevanje literarnega obdobja je to vsekakor najpomembnejše odkritje v zadnjih desetletjih, ki se lahko primerja s papirološkimi najdbami Bakhilida,

¹ Temeljna izdaja Austin- Bastianini iz leta 2002, glej opombo št. 8! (Vsa literatura v prispevku je citirana v sprotnih opombah).

² A. S. F. Gow, D. L. Page, *The Greek Anthology: Hellenistic Epigrams*, 2. vol., Cambridge 1965.

³ V dokaz poleg doslednosti poetičnega sloga navajajo tudi podobnost v strukturiranju epigramov in v metriki ter zelo smiselno razporeditev znotraj nekaterih skupin pesmi. Kljub temu pa ta ideja ostaja nedokazana, prav zato ker papirus sam na sebi ne vsebuje nobenih označb o avtorstvu. Nasprotniki trdijo, da se epigrami preveč razlikujejo po kvaliteti in da so zato bolj verjetno plod dela različnih avtorjev.

⁴ O novem odkritju so poročali celo *New York Times*, *National Geographic* in *The Chronicle of Higher Education*.

Menandra in Sapfo. Poleg tega velja najdba za najzgodnejši primerek estetsko oblikovane zbirke grške poezije, ki je preživel v znatnem deležu v obliki artefakta. Literarne inovacije tretjega stoletja so vključevale razvoj avtorskih izdaj pesniških zbirk, morda tudi zaradi vpliva znanstvenih edicij zgodnejše grške poezije, ki so prvotno nastajale prav v Aleksandriji pod pokroviteljstvom prvih Ptolemajcev. Najzgodnejše takšne ohranjene pesniške knjige, ki so danes priznane kot sofisticirani primerki ureditve v prid estetskemu smotru, so npr. Kalimahovi *Jambi* in *Aitia*, Herondovi *Mimijambi*, med njimi pa so bile tudi zbirke epigramov. Morda so tudi zgodnji helenistični epigramatiki, ki jih je kasneje Meleager iz Gadare vključil v svojo zbirko *Venec*⁵ (ok. 100 pr.n.št.), izvirno obstajali v knjigah epigramov samostojnih avtorjev, kjer je bil širši pomen izražen s pomočjo tematske razporeditve.⁶ Do te najdbe so bili direktni dokazi za takšne zbirke epigramov šibki, kajti obstajali so le redki koščki papirov, ki so vsebovali skupine epigramov, nekatere antične reference na epigrame različnih pesnikov in majhna zbirka epigramov, pripisana Teokritu, ki se je ohranila v bukolških rokopisih. »Milanski papirus« pa je na plan prinesel zbirko epigramov, ki jo lahko z gotovostjo umestimo v 3. st. pr.n.št. Tudi ureditev pesmi v njej ni le formalna, pač pa rafinirana in namerno oblikovana. Če je torej Pozejdip pripadal prvi generaciji pesnikov, ki so svoje kratke pesmi razporejali v estetsko urejene zbirke, nam ta nova besedila ponujajo neprecenljive informacije o razvoju pesniških zbirk, ki so nastajale v talilnem loncu kraljevskih dvorov tretjega stoletja pr.n.št. in so se kasneje preselile tudi v Rim.

Leta 2001 je bilo na milanski univerzi v *editio princeps* tako prvič objavljenih (v več kot šeststo verzih!) kar 112 novih epigramov: v razkošni izdaji, ki vsebuje tudi barvno reprodukcijo in povečane infrardeče fotografije originalnega papira.⁷ Že leta 2002 je sledila priročnejša druga izdaja, v kateri so zbrani vsi Pozejdipovi verzi, opremljeni tudi z italijanskimi in angleškimi prevodi.⁸

Celotno besedilo je bilo pred letom 2001 zelo težko dostopno. Obstajala je le ena sama, težko dosegljiva zbirka, pa še ta je vsebovala

⁵ Ta zbirka je postala glavni vir za helenistične epigrame, ki so bili kasneje vključeni v bizantinske antologije

⁶ Mnenje, ki ga je v uvodu zapisala organizatorica konference v Cincinattiju (glej opombo 11!) in urednica zbornika prispevkov Kathryn Gutzwiller, *The New Posidippus, A Hellenistic Poetry Book*, Oxford 2005.

⁷ Guido Bastianini, Claudio Gallazzi, *Posidippo di Pella: Epigrammi (P. Mil. Vogl. VIII 309)*, Papiri dell' Univeristà degli Studi di Milano - VIII, LED - Edizioni Univeritarie di Lettere Economia Diritto, 2001.

⁸ Colin Austin, Guido Bastianini, *Posidippi Pellaei Quae Supersunt Omnia*, Milano 2002.

le četrtno pesmi, brez vsakršnega znanstvenega aparata.⁹ Več verzov je začelo krožiti šele v poznih devetdesetih, pa še takrat so le redki lahko na konferencah videli diapozitive z nekaj vrsticami.

2. Pozejdip in njegovi epigrami

Grški pesnik Pozejdip iz Pele v Makedoniji¹⁰, ki je v 3. st. pr.n.št. (kot sodobnik Kalimaha, Teokrita in Apolonija) deloval v Egiptu, do nedavnega ni veljal za zelo pomembnega avtorja. Čeprav je za časa svojega življenja verjetno užival kar precej spoštovanja (imel je položaj pesnika na ptolemajskem dvoru v Aleksandriji, kulturni prestolnici tedanjega grško govorečega sveta), nam je bilo vse do pred kratkim od njega znanih samo nekaj več kot dvajset epigramov, pa tudi ostali viri so ga omenjali zgolj na kratko, če sploh. Mnogo več pozornosti kot Pozejdip je bil ves čas deležen njegov sodobnik, aleksandrinski pesnik Kalimah. A v zadnjih letih po odkritju in objavi novih Pozejdipovih pesmi se je to spremenilo. Že v letu 2002 so bile v zvezi z njim organizirane kar tri mednarodne konference (zadnja od teh je bila na Univerzi Cincinnati novembra 2002¹¹), pa tudi manjša srečanja, posvečena njegovi poeziji¹². Porodile so se tudi domneve o tem, da kakovost zvitka morda celo dokazuje, da je Pozejdip imel svoje bralce tudi izven dvora. Drobčna in stisnjena pisava, nekatere napake in slaba kvaliteta papira bi lahko nakazovali, da primerek ni bil narejen kot zasebna kopija ali namenjen, da bi knjiga kot predmet napravila vtis na dvorno elito.¹³ Hkrati pa v njem tudi ni tistih zaznamkov, kakršne lahko najdemo pri zvitkih, ki so jih uporabljali v učilnicah, bralnih krožkih ali učenjaških študijah. Morda je to bil nekakšen antični ekvivalent današnje cenejše »mehke vezave«, v splošnem pa naj bi šlo za brezhibno kopijo.

Ostali dokumenti, ki so bili najdeni skupaj s knjižnim zvitkom, datirajo približno med leti 188 in 178 pr. n. št. Vendar pa stil pisave našega literarnega besedila datira že v drugo polovico tretjega stoletja pr.n.št. Izdelek je po oceni strokovnjakov najverjetneje nastal najkasneje v času Pozejdipovega življenja. Tako ni izključeno, da je pesnik, ki je

⁹ Guido Bastianini, Claudio Gallazzi, *Un Poeta Ritrovato: Posidippo - Epigrammi*, Milano 1993.

¹⁰ Pesnika Pozejdipa iz Pele ne smemo zamenjati s soimenjakom Pozejdipom, predstavnikom nove komedije.

¹¹ Zborovanje v Cincinnatiju je imelo naslov »Novi Pozejdip«, kajti novo odkriti papirus je v resnici razkril mnogo presenetljivih novosti o tem avtorju.

¹² Med njimi tudi seja na letnem zborovanju American Philological Association.

¹³ Seveda pa so tudi nekateri, ki se s tem ne strinjajo in menijo, da so argumenti na podlagi kvalitete zvitka tvegani.

dosegel javno priznanje okoli l. 270 in nadaljeval svoje delo tja do l. 240, morda doživel nastanek te zbirke.

Pred odkritjem »milanskega papira« so bili Pozejdipovi epigrami po večini klasificirani kot erotična, pa tudi kot simpotična poezija. Novi epigrami pa presenetljivo sploh ne vsebujejo teh tem, ampak namesto tega prinašajo še dosti širšo paleto področij. Pesmi so razvrščene v devet naslovnih enot:

1. o (dragih) kamnih (λιθικά)
2. o napovednih znamenjih (οἰωνοσκοπικά)
3. o posvetitvah (ἀναθηματικά)
4. o nagrobnih napisih (ἐπιτύμβια)
5. o kipih (ἀνδριαντοποιικά)
6. o konjskih dirkah (ἵππικά)
7. o brodolomih (ναυαγικά)
8. o zdravilih (ἰαματικά)
9. o navadah (?) (τρόποι)
10. (ohranjeni samo skopi fragmenti)

Odrpto pa ostaja vprašanje, ali je kompilacija, ki jo predstavlja »milanski papirus«, delo samega avtorja ali kakega drugega, neodvisnega izdajatelja, ki je zbirko zasnoval po svojih lastnih interesih.

Zgoraj našteje enote slavijo zgodnje ptolemajske monarhe, njihove dvorjane in funkcionarje, ki so gradili spomenike ali opravljali posvetitve, častijo zmagovalce v konjskih dirkah in mojstrske kipe, ki so formirali umetniške standarde tedanjega časa, opisujejo izklesane drage kamne, navajajo preroška znamenja v vsakodnevem in vojaškem življenju, beležijo ozdravljenja bolezni in se v napisni formi posvetilnih napisov in epitafov spominjajo tudi mnogih povsem običajnih posameznikov. In prav v tej možnosti, da se osredotoča na veliko število posameznikov in podrobnosti, da se razteza od preteklosti v sedanjost in da lahko prehaja od velikega k majhnemu ter od enega kraja k drugemu, je velika prednost zvrsti epigrama, še zlasti, kadar se nahaja v zbirki. V sestavi zbirke pesmi »milanskega papira« tako lahko opazujemo ves širok zgodovinski, geografski in kulturni obseg ptolemajskega sveta. Opazimo lahko nekakšen kompromis med kratkostjo in obsežnostjo: kratke pesmi, razdeljene v enote, ohranijo ost in jedro epigramatskega žanra, pri čemer pa vztrajno raziskovanje širših tem ne utrpi nobene škode.

3. Deset enot pesmi »milanskega papira«

1. Prva in hkrati najdaljša enota (s kar 126 verzi), imenovana λιθικά, vsebuje 21 epigramov. Vsak od njih se nanaša na nek kamen in njego-

vo ozadje. Gre za vrsto čudovitih artefaktov helenistične elite: zbirka draguljev in nakita, prstanov, dragocenosti, mizic, poličk, posodic, podstavkov za čaše, luksuznih pivskih posod in opreme. V teh epigramih kar mrgoli geografskih, kulturnih in literarnih referenc. Skozi navedbe provenience kamnov in razdalj, ki so jih ti prepotovali, da so dosegli svojo končno destinacijo (ta je bila pogosto pri kaki ženski), v njih odseva pravi geografski leksikon helenističnega sveta: že v prvem epigramu srečamo omembo indijske reke Hidas, ki je predstavljala skrajno mejo Aleksandrovega osvojenega ozemlja na vzhodu, kasneje pa še Perzijo in Arabijo, pa vse do otoka Evboje na tradicionalnem grškem ozemlju.

Dovršeni opisi izklesanih žlahtnih kamnov so že sami po sebi dragoceni viri za poznavanje kulture tega obdobja, poleg tega pa so pogosto še obogateni z aluzijami na grško književnost vseh obdobj. Mnogi so skozi njih prepoznali nekakšno podobnost med obrtniško spretnostjo izdelovanja takih kamnov in klesanjem pesmi samih. Dragulj pri Pozejdipu tako ni le znamenje razkošja, ampak tudi metafora za pesem kot materialni artefakt, kakršni v tej enoti tvorijo primeren uvod v literarne »dragulje«, ki jih vsebujejo ostanki papira. *Λιθικά* tako razodevajo »ambiciozni cilj« celotne zbirke, v kateri bi se spretno združila literarno in materialno.

Primer (AB 5):

Timant je vgraviral poldragi kamen, imenovan lazurec (*lapis lazuli*) za Demila, ta pa ga je nato poklonil Nikaji. Ta poldragi kamen je lepe modre barve in v njem se kot zvezde svetlikajo majhne pegice zlate barve.

Vrezal Timant je Demilu ta zvezdasti perzijski kamen,
poldrag lazurec, tako kakor zlato se svetleč.

Tega nato črnolasa košanka Nikaja, v zahvalo
za prenežni poljub, v ljubki prejela je dar.

2. Naslednjih 15 pesmi (s skupno 80 verzij) nosi naslov *οὐρανοσκοπικά*. Prve štiri se ukvarjajo z vremenskimi napovedmi, ki so v zvezi s plovbo ali ribolovom in kakršne se nahajajo v tradicionalni literaturi o vremenu¹⁴, ki pogosto našteva (in le redko razlaga) znamenja bližnjih vremenskih sprememb, predvsem tistih, ki se tičejo kmetovalcev in mornarjev. Naslednjih devet sicer tudi vsebuje napovedi, ki pa jih je bolje imenovati napovedna znamenja. Te namreč ne napovedujejo vremena in so tudi manj znanstvene in bolj preroškega tipa, saj vsebujejo znamenja za specifične primere: npr. starec, ki joče na križišču, je slabo znamenje

¹⁴ Npr. Aratove *Διοσημίαι* in zadnji del prve knjige Vergilovih *Georgik*.

za vojaka, ki odhaja v bitko (AB 28), ali pa jastreb, ki je dobro znamenje za rojstvo otrok (AB 27) ipd. Zadnji dve pesmi pa obravnavata vsaka po enega znamenitega ptičjega jasnovidca (AB 34, AB 35).

Primer (AB 33):

Aristóksen je sanjal, da je kot Atenin ženin ležal v bogovski spalnici Zevsove palače na Olimpu. Te sanje so mu vzbudile lažne utvare in ga navedle k pretirani predrznosti, kar ga je nazadnje pripeljalo v pogubo.

Sanjal Arkadijec je Aristóksen mogočnejše sanje
kot je bil sam in si nor silnih stvari zaželel.
Da je ženin Atenin, je mislil, da v Zevsovi hiši
v zlati je spalnici vso noč na Olimpu ležal.
Ko se je zbudil ob zori, s sovražniki se je spopadel,
kakor da v prsih bi duh same Atene imel.
Ker se je kosal z bogovi, ga črni je Ares pokosil,
ženin nepravi tako v Hades temačni je šel.

3. Skupina pesmi o posvetitvah (*ἀναθηματικά*) skupaj z naslednjo skupino o nagrobnih napisih (*ἐπιτύμβια*) – in za razliko od ostalih skupin- spada med tradicionalne tipe napisov. Tako *ἀναθηματικά* kot *ἐπιτύμβια* namreč natančno ustrezata kategorijam, kakršne sta v svoji veliki antologiji epigramov pri organizaciji uporabljala Meleager in kasneje (v 10. st.) tudi Konstantin Kefalas iz Konstantinopla. Vendar so te kategorije v omenjenih primerih predstavljale enoto cele knjige, ne pa zgolj kratkih odsekov, kakor tukaj. Skupina o posvetitvah vsebuje le 6 epigramov (38 verzov), in večina izmed teh nagovarja Arsinoo II, ženo Ptolemaja II Filadelfa, po smrti l. 268 pr.n.št. deificirano in čaščeno kot Arsinoa Afrodita v njenem templju v Zefirionu v Egiptu. Pozejdip jo v prvem izmed njih (AB 36), kjer lahko opazujemo, kako so jo častila preprosta dekleta, opiše s kopjem in ščitom v roki in tako poudari tudi njeno vojaško funkcijo. Zelo zanimiva je tudi naslednja pesem (AB 37), ki prikazuje Arsinoo kot zavetnico umetnosti, ki ji Arionov delfin prinese liro.

Primer (AB 36):

Platneni prtiček oziroma nekakšen robček iz mesta Navkratis, ki ga je neko dekle Hegézo posvetilo Arsinoi. Dekletu Hegézo se je namreč v sanjah prikazala Arsinoa v bojni opravi in si je z njim želela otreti pot.

Veter naj v tale platneni prtiček iz Návkratis piha,
ta, ki, Arsínoa, zdaj tebi je v dar posvečen.
Z njim, o draga gospa, si si v sanjah otreti želela

sladki svoj pot, ko končan bil je tvoj urni napor.
 Takšna si se prikazala, gospa Filadelfos, v rokah
 kopje ostró držeč, zraven zavótljeni ščit.
 V dar ti ga je makedonsko dekle poklonilo, Hegézo,
 ko si prosila za ta beli jo košček blaga.

4. Pesmi o nagrobnih napisih (ἐπιτύμβια) so zanimive predvsem zato, ker kažejo na veliko zanimanje za življenja in vloge žensk: 18 od 20 pesmi (v skupno 116 verzih) obravnava ženske, mlade in stare, predvsem iz »delavskega razreda« (med preminulimi so npr. tkalka, dojilja in sužnja).

Primer (AB 50):

Eetíon pokoplje svojo hči Hedejo in celo mesto joče skupaj z njim.

Ko je pod tale nagrobnik položil ječé Eetíon
 svoje dekle, je prekril mesto temačen oblak.
 Klical Hedejo, otroka je svojega, ki ji bog Svatbe
 ni potrkal na vhod sobice, pač pa na grob.
 Celo je mesto v sočutju trpelo, pa vendar naj bodo
 solze in žalostni jok teh meščanov dovolj.

5. Tudi mnoge pesmi, ki spadajo v enoto o kipih (ἀνδριαντοποιικά), se na podoben način kakor λιθικά poigravajo z razmerjem med estetskimi vrednostmi umetniških izdelkov, ki jih slavijo, in literarnimi karakteristikami pesmi samih. Zdi se, kot da epigrami opisanih kipov predstavljajo nekakšno »literarno dvorano« vzorčnih stvaritev. Nekateri še bolj kot v katerikoli drugi enoti ravno v ἀνδριαντοποιικά vidijo možnost programskega branja.¹⁵ Že v prvi (od skupno 9) pesmi (AB 62) se namreč nahaja vrsta navodil za kiparje, ki naj presežejo dolgoletna pravila velikanskih kolosov s svojim monumentalizirajočim stilom reprezentacije. Temu nasproti je v sledečih epigramih postavljen novi, bolj realistični stil, kakršen je na primer stil Aleksandrovega najljubšega kiparja Lizipa, omenjen v četrtem epigramu te skupine (AB 65). Takšno nasprotje med monumentalizirajočimi praksami preteklosti in modernejšim stilom, ki ga srečamo v mnogih epigramih te skupine, lahko

¹⁵ Alexander Sens, »The Art of Poetry and the Poetry of Art: The Unity and Poetics of Posidippus' Statue-Poems«, v Kathryn Gutzwiller, *The New Posidippus, A Hellenistic Poetry Book*, Oxford 2005; str. 206-225.

zasledimo tudi v prologu h Kalimahovim *Aitia*.¹⁶ V tej skupini je skupno 50 verzov, pesmi pa so organizirane zelo skrbno in simetrično.¹⁷

Primer (AB 65):

Opis Lizipovega bronastega kipa Aleksandra, ki je videti, kot da bi iz njegovih oči švigali resnični, živi plameni.

O, kipar sikionski, izvežbanih rok, ognjevit
mojster Lizíp, zares ogenj v očeh ima bron,
ki si v njem izklesal Aleksandra. Peržani res niso
karanja vredni: kot ni trop, ki pred levom beži.

6. Skupina 18 pesmi o konjskih dirkah (*ἵπνικá*), ki se raztezajo skozi 98 verzov, se osredotoča na mogočne kraljice ptolemajskega dvora in na zmagovita, od dvora sponzorirana moštva kočij, ki so tekmovala na panhelenskih tekmah, kakršne so tudi olimpijske in nemejske igre. Te zmage in pesmi, ki jih opevajo, so pospeševale ugled Ptolemajcev v grškem svetu. Poudarek na ženskah tu in v drugih enotah odraža precejšnji vpliv, ki so ga imele kraljice na dvoru in pri podložnikih. Čast, ki so jo izkazovali konjeniškimi zmagam kraljev in kraljic, tako ni prispevala le k ideologiji ptolemajske dinastične moči, ampak je oblikovala tudi specifično ideologijo kraljic.¹⁸

Primer (AB 79):

Druga izmed petih zaporednih pesmi, namenjenih konjeniškimi zmagam Berenike. Najverjetneje je mišljena Berenika II, hči kirenskega kralja Maga, ki je po poroki s Ptolemajem III Evergetom postala kraljica Egipta. Če to drži, se zmage nanašajo na čas med leti 249 in 247.

S svojo kočijo kraljica, deviško dekle Berenika
vseh konjeniških nagrad vence na mah osvoji
v igrah na čast Nemejskemu Zevsu. Na vsakem zavoju
mnoge voznike kočij daleč za sabo pusti
voz z okretnimi konji, ki v vajeih kakor plameni
švigajo in pridrve prvi k sodnikom¹⁹ na cilj.

¹⁶ Aleksandrinski pesniki s svojimi inovativnimi deli nasprotujejo tistim, ki skušajo zgolj posnemati standarde nekdanjih časov, še zlasti tiste iz homerske epike.

¹⁷ Kathryn Gutzwiller, »Posidippus on Statuary«, v Guido Bastianini in Angelo Casanova, *Il papiro di Posidippo un anno dopo*, Firenze 2002; str. 41-60.

¹⁸ Marco Fantuzzi, »Posidippus at Court: The Contribution of the *ἵπνικá* of P.Mil. Vogl.VIII 309 to the Ideology of Ptolemaic Kingship«, v Kathryn Gutzwiller, *The New Posidippus, A Hellenistic Poetry Book*, Oxford 2005, str. 249-268.

¹⁹ V izvirniku: »k argivskim sodnikom«.

7. Epigrami o brodolomih (ναυαγικά), ki jih je 6 in obsegajo 26 verzov, pa so zanimivi še zlasti zato, ker utegnejo pripomoči k razumevanju latinske književnosti, predvsem elegije.²⁰ R. Thomas je analiziral tri znamenite latinske pesmi, ki obravnavajo osebe, ki so pretrpele brodolome: Arhitas pri Horaciju (*Carm.* I 28), Pajtus pri Properciju (III 7) in Palinur pri Vergiliju (*Eneida*, V 833-71 in VI 337-83). V vsakem izmed teh treh primerov so latinisti doslej opozarjali na poetične pomanjkljivosti. Thomas pa dokazuje, da s primerjavo teh latinskih pesmi in zaporedja epigramov v Pozejdipovi skupini o brodolomih lahko bolje doumemo navidezna protislovja v omenjenih latinskih pesmih.²¹

Primer (AB 90):

Arheanaktu se ne uspe rešiti iz brodoloma.

Arheanakta, ki plaval je tja na Skiros surovi,
v morju Egejskem Borej siloma je pokončal.
Videl obalo je s te in z druge strani, a na morju
pol kilometra je več kakor po kopnem poti.

8. Enota s 7 pesmimi o zdravih (ιαματικά) je zastopana z 32 verzi. Prva pesem (AB 95) govori o bronastem kipu, ki ga je Apolonu daroval zdravnik Meděj z Olinta. P. Bing meni, da naj bi bila vsa skupina o zdravih sestavljena v čast tega zdravnika.²² V naslednjih pesmih se omenja cela serija bolezni, od kačjega ugriza (za katerega je bil Medej specialist!), paralize, epilepsije, ran od orožja, pa do gluhosti in slepote. V njih se zrcali tudi vsakodnevna rutina v svetišču boga Asklepija, kamor so bolniki pripotovali, da bi molili in žrtvovali bogu. V svetišču so nato prespali in potem še opravili zahvalne daritve. Medej je morda deloval v zdravniškem svetišču boga Asklepija (Imouthes) v Memfisu, kjer so bile (prav tako kot v Epidavru²³) najdene stele s proznimi besedili o

²⁰ Hutchinson, G. O., »The New Posidippus and Latin Poetry«, ZPE 138 (2002), 1-10.

²¹ Richard F. Thomas, »Drowned in the Tide: The Nauagika and Some 'Problems' in Augustan Poetry« v Benjamin Acosta-Hughes, Elisabeth Kosmetatou, Manuel Baumbach, *Labored in Papyrus Leaves: Perspectives on an Epigram Collection Attributed to Posidippus*, Cambridge: Harvard University Press, 2003.

²² Peter Bing, »Medeios of Olynthos, Son of Lampon, and the Iamatika of Posidippus«, ZPE 140 (2002) 297-300. Bing je tudi ugotovil, da je bil ta mož poimenovan po svečeniku Aleksandra Velikega in kraljevskega para *Theoi Adelphoi* leta 259/8 pr.n.št.

²³ O podobnosti med Pozejdipovimi pesmimi in poročili o ozdravitvah iz Asklepijevega svetišča v Epidavru gl. Giuseppe Zanetto »Posidippo e i miracoli di Asclepio«, v *Un poeta ritrovato: Posidippo di Pella. Giornata di studio, Milano, 23. nov. 2001*. Milano 2002; str. 37-8.

čudežih, ki jih je izvršilo to božanstvo. Pozejdipovi epigrami o zdravlilih so tako videti kot nekakšna poetična upesnitev tega proznega žanra, ki je namesto v kamen zapisana na zvitek. Pa vendar so Pozejdipovi epigrami morda izpovedovali nekoliko manj preprosto vero od besedil v svetišču. Tretja pesem po vrsti iz te skupine (AB 97) namreč govori o daritvi ozdravljenega moža Sozesa s Kosa, za katerega pa kasneje (v drugi pesmi naslednje skupine) izvemo, da je kljub temu umrl. Podobno tudi šesta pesem te skupine (AB 100) govori o nekem osemdesetletnem Zenonu, ki je umrl dva dni po tem, ko je bil ozdravljen petindvajsetletne slepote. Bing je na podlagi teh dveh pesmi domneval, da je Pozejdip morda namigoval na relativno nepomembnost čudežev in na toliko večji pomen trohice zdravja in bogastva, o čemer govori tudi zadnja pesem iz te serije (AB 101).

Primer (AB 99):

Nadvse uspešen primer ozdravitve gluhosti.

Gluhi Krečan Asklas, ki nikdar ni slišati mogel
niti šumenja obal niti bučanja vetrov,
že ko je, brž po molitvi k Asklepiju, šel proti domu,
čul je besede celo skozi opečnati zid.

9. Enota *τρόποι* obsega izbor epigramov, ki so na prvi pogled videti kot nagrobni napisi, vendar jih več vsebuje nenavadna odstopanja. V prvem izmed njih (AB 102) se umrli pritožuje nad mimoidočimi, da motijo njegov spanec, že v naslednjem (AB 103) pa se neki drugi mrtev pritožuje nad tem, da mu ne posvečajo dovolj pozornosti. Morda se naslov te skupine pesmi nanaša na nepričakovane preobrate, ki jih glede na konvencionalno vsebujejo ti epigrami. Če je to res, potem tudi to govori v prid domnevi, da pri Pozejdipovi razporeditvi epigramov v skupine ne gre le za preprosto predmetno- stvarno razvrščanje, ampak predvsem za literarno- poetične kriterije.

Primer (AB 102):

Premинуli Menojtij s Krete se pritožuje, da ga mimoidoči ne pustijo počivati v miru.

Kaj se pri meni ustavljate? Kaj ne pustite me spati,
kdo sem, sprašujete, kje moja dežela leži?
Pojdite mimo gomile! Sem sin Filarha, Menojtij,
s Krete in redkih besed, kot se v tujini zgodi.

Primer (AB 103):

Umrli Sozes s Kosa se pritožuje, da se nihče ne ozre nanj in ga povpraša po imenu, rodu in domovini.

Nič me nisi, ko šel si tod mimo, po stari navadi
vprašal, čigav sem in kdo niti od kod sem doma.
Glej me, kako spokojno ležim: jaz sin sem Alkajev,
Sozes, Košan prav tako kakor, prijatelj, si ti.

10. Deseta enota je ohranjena zelo fragmentarno; od nje je ostalo vsega skupaj le nekaj posamičnih besed.

Kljub temu, da je razvrstitev epigramov v takšne skupine, kot jih srečamo tukaj, nekoliko drugačna od tistih, ki smo jih poznali iz doslej ohranjenih zbirk epigramov, pa je za vsako izmed naštetih skupin moč navesti že od prej znane ustrezne primere: λιθικά na primer najdejo svojo ustreznico v Asklepiadovem epigramu, ki je bil vgraviran na ametistni prstan Kleopatre, sestre Aleksandra Velikega (AP 9, 752), obstajajo pa tudi drugi epigrami, vklesani v drage kamne (AP 9, 746-8, 750-1). Pri οἰωνοσκοπικά lahko predstavljajo vzporednico nekateri poznejši epigrami, ki smešijo prerokovalce (AP 11, 159-64). V Meleagro-*vem Vencu* najdemo razdelek, v katerem se nahaja poezija epitafov (kot ἐπιτύμβια). Ta je bil združen s pesmimi o brodolomcih (kot ναυαγικά) in je organiziral ostale epitafe po spolu, letih in socialnem statusu, prav tako kot so organizirani tudi epitafi v Pozejdipovi zbirki. Epigrami o slavni kipih, kakršni so ἀνδριαντοποιικά, so ohranjeni v zgodnejših, pa tudi v poznejših grških epigramih, čeprav jih bizantinske antologije uvrščajo skupaj z drugimi tipi pesmi pod oznako »epideiktični«. Tudi epigrami o konjeniških zmagah (ἵππικά) so zelo pogosti, konjeniške zmage Berenike II pa je slavil tudi Kalimah v svojih *Aitia*. S sekcijo ἱαματικά se - poleg že zgoraj omenjenih opisov ozdravitev s pomočjo boga Asklepija, ki so znane iz mnogih napisov pa tudi iz literature (čeprav redkeje) - lahko primerjajo tudi satirični epigrami na zdravnike (med njimi tudi nek epigram, pripisan Pozejdipovemu sodobniku Hedilu; AP 11, 123).

Kljub temu, da ni zanesljivih dokazov, se mnogim zdi verjetno, da takšno označevanje posameznih skupin epigramov, kakršnega srečamo tukaj, ni bilo nekaj neobičajnega v helenističnih zbirkah epigramov. Teokritu pripisano zbirko epigramov, ki se nam je ohranila v bukoličnih rokopisih, zlahka razdelimo na tri ločene dele (1. bukolični epigrami, 2. mešani pogrebni in posvetilni epigrami (kot ἀναθελματικά), 3. pesmi v različnih metrumih, ki povečini obravnavajo pesnike), in povsem mogoče se zdi, da so tudi ti deli nekoč imeli naslove, podobne tem.

Pozejdipova zbirka nam razkriva veliko raznolikost področij, ki

so jih epigramatiki tretjega stoletja vključevali v svojo poezijo, in nič več ne smemo domnevati, da so obsežne kategorije, ki so nam znane iz Kefalajeve zbirke, predstavljale edini standard.²⁴ Popularnost žanra je bila gotovo tudi posledica njegove fleksibilnosti pri izbiri širokega niza človeških aktivnosti.

Naslov:
mag. Jelena Isak Kres
Filozofska fakulteta
Oddelek za klasično filologijo
Aškerčeva c. 2
SI-1000 Ljubljana
e-mail: jelena.isak.kres@gmail.com

²⁴ Kathryn Gutzwiller, *The New Posidippus, A Hellenistic Poetry Book*, Oxford 2005; str. 6.